

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το ΠΩΣ και το ΓΙΑΤΙ
της σωστής Βιβλιογραφίας και Αρθρογραφίας
σε μια Επιστημονική Εργασία

Συντάκτης: Δρ. Άρης Κουμπαρέλης

Αργοστόλι, Κεφαλονιά

2018

Στοιχεία Τεκμηρίωσης μιας Επιστημονικής εργασίας

Η επιστημονικότητα μιας μελέτης, ενός επιστημονικού συγγράμματος (βιβλίου, άρθρου, έρευνας) και, φυσικά, μιας πτυχιακής εργασίας, διασφαλίζεται από την εγκυρότητα των πηγών που χρησιμοποιεί ο συντάκτης της, για να στηρίξει και να τεκμηριώσει τις υποθέσεις του και τους ισχυρισμούς του. Οι πηγές αυτές διασφαλίζουν ότι συντάκτης μιας εργασίας έχει διαβάσει, κατανοήσει και κριτικά αξιολογήσει την προηγούμενη εμπειρία άλλων ερευνητών που ασχολήθηκαν με το ίδιο ή ανάλογο θέμα με το δικό του. Στην επιστήμη, σπανίως υπάρχει παρθενόγενεση, δύσκολα δηλαδή μπορεί κάποιος να υποστηρίξει μια νέα άποψη, θέση ή υπόθεση που καταρρίπτει (καθολικά) το στοχασμό των ερευνητών που έχουν ιστορικά προηγηθεί.

Στο μικρό λοιπόν αυτό πόνημα δίνονται οι απαραίτητες οδηγίες επιλογής και χρήσης των πιθανών πηγών μιας μελέτης. Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά πως, ανάλογα με το είδος, πρέπει να γίνονται οι αναφορές σε πηγές: βιβλία, άρθρα, διαδικτυο (βιβλιογραφία, αρθρογραφία, δικτυογραφία).

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Παράδειγμα αναφοράς σε ελληνικό σύγγραμμα (βιβλίο, μονογραφία)

- Φραγκουδάκη Άννα, 1987, *Γλώσσα και Ιδεολογία: Κοινωνιολογική προσέγγιση της Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, σ. 15.

- Παράδειγμα αναφοράς σε ξένο σύγγραμμα (βιβλίο) που είναι μεταφρασμένο στα ελληνικά

- Adorno Theodor, 2000/1963, *Σύνοψη της Πολιτιστικής Βιομηχανίας*, πρόλ.- μτφρ. Λ. Αναγνώστου, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, σ. 27.

- Παράδειγμα αναφοράς σε κείμενο (άρθρο) κάποιου συγγραφέα που έχει δημοσιευτεί σε σύγγραμμα κάποιου άλλου συγγραφέα (βιβλίο), η σε κάποιο συλλογικό τόμο

- Βησσαράκη Ελένη, 2002, Ο μεγάλος ποιητής και οι μικροί μαθητές: μια έρευνα βασισμένη στη θεωρία της αναγνωστικής ανταπόκρισης για την πρόσληψη της ποίησης του Ουσσέα Ελύτη στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο Πυλαρινός Θ. (επιμ.), *Ο Ελύτης στην Εκπαίδευση. Ζητήματα Ποιητικής* –

Διδακτικές Προσεγγίσεις, Εκδόσεις Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Αθήνα, σσ. 173-188.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Ricoeur Paul, 1991, *From Text to Action: Essays in Hermeneutics*, II, trans. Kathleen Blamey and John Thompson. Evanston: Northwestern University Press, σ. 37.

Από τα παραδείγματα που παρατέθηκαν γίνεται φανερό πως όταν πρόκειται για βιβλία (μονογραφίες), στη σειρά παράθεσης στοιχείων, **προηγείται το επώνυμο του συντάκτη του βιβλίου και ακολουθεί το όνομά του, μετά η χρονολογία έκδοσης του βιβλίου, μετά ο τίτλος του γραμμένος με γράμματα *Italic* (πλάγια γραφή), μετά ο Εκδοτικός Οίκος και η σελίδα του λήμματος.**

Όταν ο συντάκτης μιας εργασίας κάνει κάποια αναφορά σε ξενόγλωσσα κείμενα (βιβλία ή άρθρα) οφείλει **να διευκρινίζει από ποιον έγινε η μετάφραση**. Αν την μετάφραση την έχει κάνει ο ίδιος ο συντάκτης της εργασίας οφείλει να το γράφει σε σχετική παραπομπή.

ΠΡΟΣΟΧΗ !

Όταν χρησιμοποιούμε ένα απόσπασμα από βιβλίο (ή άρθρο) καλό να είναι να το βάζουμε μέσα σε εισαγωγικά και να κάνουμε τα γράμματα *Italic* (πλάγια γραφή)/ Παράδειγμα: όπως σημειώνει ο η Noble αναφερόμενη στη λειτουργία των σλόγκαν «στη συνεχή διανοητική διαδικασία επιλογής, αποθήκευσης και απόρριψης, υπάρχει μια τάση να μειωθεί η εννοιολογική σκέψη στην απλούστερη μορφή της (...) Με άλλα λόγια, οι ιδέες και οι εικόνες δεν ξεκινούν από το πουθενά στο μυαλό αλλά υπάρχουν ως μέρη μιας αλληλουχίας (αλυσίδας) προηγούμενων ιδεών και εικόνων. Αυτό εξηγεί μερικώς τη μαγική δύναμη μιας μεταφοράς (παρομοίωσης) ότι ενώνει κάτι με το αντίθετό του, το γνωστό με το άγνωστο».

ΠΡΟΣΟΧΗ !

Στην ερώτηση «γιατί γράφουμε πρώτα το επώνυμο του συγγραφέα και μετά το όνομά του;», η απάντηση είναι η εξής: για την εύκολη αναγνώριση του συντάκτη ενός άρθρου ή του συγγραφέα ενός βιβλίου, καθώς το όνομα του (π.χ. Γιάννης, Κώστας, Γιώργος, Δημήτρης κ.ά.) είναι συχνά απαντώμενο σε σχέση με το επίθετό του.

Στην ερώτηση «γιατί τα γράμματα του τίτλου ενός βιβλίου είναι *Italic*;», η απάντηση είναι γιατί ένα βιβλίο το ζητάμε πάντα με το όνομα του τίτλου του και το όνομα του συγγραφέα. Παρεμπιπτόντως, το όνομα του συγγραφέα δεν είναι αρκετό καθώς ένας συγγραφέας (π.χ. Νίκος Δεμερτζής) μπορεί να έχει γράψει 5 βιβλία, όποτε ο τίτλος του βιβλίου αποσαφηνίζει ποιο απ' όλα.

Αρθρογραφία

- Παράδειγμα αναφοράς σε επιστημονικό άρθρο

- Burns B., 1998, “Changing the classroom climate with literature circles”, *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 42 (2), σσ. 124-129.

Από το παραπάνω παράδειγμα γίνεται φανερό πως όταν πρόκειται για επιστημονικά άρθρα στη σειρά παράθεσης στοιχείων προηγείται το επώνυμο του συντάκτη του βιβλίου και ακολουθεί το όνομά του, μετά η χρονολογία έκδοσης του βιβλίου, μετά ο τίτλος του άρθρου, μετά το επιστημονικό περιοδικό με γράμματα *Italic* (πλάγια γραφή), το τεύχος και οι σελίδες.

- Παράδειγμα αναφοράς σε άρθρο πολιτικού Τύπου

- Κούρτοβικ Δ., (2004), «Από τα Χανιά στα Χανιά : η Οδύσσεια ενός αιώνα». Εφημερίδα *Τα Νέα*, 6 Νοεμβρίου, σ.15.

ΠΡΟΣΟΧΗ !

Στην ερώτηση «γιατί τα γράμματα του επιστημονικού περιοδικού είναι *Italic* και όχι ο τίτλος του;», η απάντηση είναι γιατί σε ένα επιστημονικό περιοδικό

υπάρχουν πολλά άρθρα και, συνεπώς, αυτό που πρέπει να ξέρει ο ερευνητής αναγνώστης για να το βρει είναι το όνομα του περιοδικού και το τεύχος.

Δικτυογραφία

- Παράδειγμα δικτυακής αναφοράς σε έρευνα ή πρακτικά συνεδρίου

- Ε.ΚΕ.ΒΙ. (2004). Β' Πανελλήνια Έρευνα Αναγνωστικής Συμπεριφοράς και Πολιτιστικών Πρακτικών του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου, διαθέσιμο στο <http://book.culture.gr/erevnes/anagn04/index.htm>, ημερομηνία ανάκτησης 15/1/2013.

- Παράδειγμα δικτυακής αναφοράς σε άρθρο

- Schumpeter Joseph, “Η διαδικασία της δημιουργικής καταστροφής” - διαθέσιμο στο http://www.ellanodikis.net/2012/04/blog-post_7895.html, ημερ. ανάκτ. 11/5/12.

- Παράδειγμα δικτυακής σε επίσημη ιστοσελίδα οργανισμού χωρίς συντάκτη

- Επίσημη Ιστοσελίδα της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, πεδίο «Πληροφορίες Ασφάλειας», διαθέσιμο στο <https://ibankretail.nbg.gr/sts/Account/securitydetails>, ημερ. ανάκτ. 15/8/18.

ΠΡΟΣΟΧΗ !

Η χρήση δικτυακών πηγών πρέπει να γίνεται με μέτρο και αφού έχει βεβαιωθεί ο συντάκτης της εργασίας για την επιστημονικότητα του περιεχομένου τους: 1. Ποιος είναι ο συντάκτης, 2. Αν έχει βιβλιογραφία, αρθρογραφία κ.λπ..

ΠΡΟΣΟΧΗ !

Απαγορεύονται οι παραπομπές από πτυχιακές ή διπλωματικές εργασίες άλλων. Επιτρέπονται, ωστόσο, παραπομπές από διδακτορικές διατριβές.

Η συνοπτική παράθεση πηγών στο τέλος της πτυχιακής εργασίας

Στο τέλος της πτυχιακής εργασίας ο συντάκτης οφείλει να προβαίνει σε συνοπτική παράθεση όλων των πηγών που χρησιμοποιείσαι. Αυτή η παράθεση πηγών στο τέλος, ανεξάρτητα από το αν αφορά την ελληνόγλωσση ή την ξενόγλωσση βιβλιογραφία ή την αρθρογραφία, πρέπει να γίνεται με αλφαβητική σειρά. Εδώ η παράθεση σελίδων δεν είναι πλέον αναγκαία, αν το σύστημα υποσημειώσεων είναι Cambridge. Τα γράμματα στην συνοπτική παράθεση είναι 12 pt. Ιδού κάποια παραδείγματα ανάλογα με το είδος της πηγής:

ο *Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία*

- Αμπατζή Λιόπη, 2009, *Ποτό για παρέα: Σεξουαλική διασκέδαση στη σύγχρονη Ελλάδα*. Εκδ. Κέδρος. Αθήνα.
- Βαξεβανίδου Μαρία, 2011, *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.
- Γκόμπλιας Κώστας, 1982, *Διαφημίζοντας*, 3^η Έκδοση, Εκδ. Λιβάνη. Αθήνα.
- Ναυρίδης Κ., Χρηστάκης Ν., (Επιμ. Έκδ.), 1997, *Ταυτότητες. Ψυχοκοινωνική Συγκρότηση*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα.

ο *Ξενόγλωσση Αρθρογραφία*

- Avlonitis George J. και Gounaris Spiros P., “Marketing Orientation and Its Determinants: An Empirical Analysis”, *European Journal of Marketing*, 33 (11/12), 1999, σσ. 1003-1037.
- Berelson B., “The State of Communication Research”, *Public Opinion Quarterly*, vol. 23, 1959: 1-6.
- Castells M., “Local and Global Cities in the Network Society”, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, Vol. 93, No. 5, 2002, σσ. 548–558.
- Firat A. Fuat και Alladi Venkatesh, “Postmodernity: The age of marketing”, *International Journal of Research in Marketing*, Vol 10, Issue 3, Αύγουστος 1993, σσ. 227–249.

ο Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Baudrillard J., 1994, *Simulacra and simulation*, University of Michigan Press, Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Eco Umberto, 1984, *Semiotics and the Philosophy of Language*, Bloomington Indiana University Press.
- Fiske John, 1987, *Television Culture*, New York: Routledge.
- Giddens Antony, 1990, *The Consequences of Modernity*, Polity Press, Cambridge.

ΠΡΟΣΟΧΗ !

Ναι παραπομπή μπορεί να τη συναντήσουμε **είτε έτσι...** δηλαδή με κόμμα μεταξύ των ενοτήτων της παραπομπής...

- ❖ Giddens Antony, 1990, *The Consequences of Modernity*. Polity Press, Cambridge.

είτε έτσι... δηλαδή με τελείες μεταξύ των ενοτήτων της παραπομπής και με κόμμα μεταξύ επώνυμου και ονόματος του συγγραφέα.

- ❖ Giddens, Antony. (1990). *The Consequences of Modernity*. Polity Press. Cambridge.

ΠΡΟΣΟΧΗ !

Στην ερώτηση «**ποιος από τους δύο τρόπους είναι ο σωστός τρόπος;**», η απάντηση είναι **και οι δύο**. Ο συνήθης είναι ο πρώτος αλλά και ο δεύτερος δεν είναι λάθος. Η αλήθεια είναι ότι στην Ελλάδα δεν λέμε ούτε γράφουμε Άρης, Κουμπαρέλης (όπως κάνουν στην Αμερική), αλλά Άρης Κουμπαρέλης χωρίς κόμμα μεταξύ ονόματος και επώνυμου.

Αυτό που πρέπει να κρατηθεί, ως γενική οδηγία, είναι η εξής: **όποιο τρόπο και να χρησιμοποιεί κανείς στις παραπομπές του, ο τρόπος αυτός πρέπει να είναι καθολικός, δηλαδή να εφαρμόζεται σε όλο το φάσμα της εργασίας, άρθρου, συγγράμματος κ.λπ.**

Οι διαφορετικές πρακτικές υποσημειώσεων

Οι πρακτικές οι οποίες χρησιμοποιούνται για την παράθεση υποσημειώσεων πηγών είναι τρεις. α. Σύστημα “Harvard”, β. Σύστημα “Cambridge”, γ. Σύστημα “Τέλος Κεφαλαίου”.

- Σύστημα Harvard

Εδώ οι βιβλιογραφικές παραπομπές γίνονται μέσα στο κυρίως κείμενο, εντός παρενθέσεων), με επώνυμο μόνο του συγγραφέα, τη χρονολογία και τη σελίδα, π.χ. (Ζαφειρόπουλος, 2015:15). Μια τέτοια πρακτική υποχρεώνει τον συντάκτη της πτυχιακής εργασίας να παρουσιάζει στο τέλος της εργασίας του τη Συνοπτική Βιβλιογραφία με αλφαβητική σειρά και με τις σελίδες από τις οποίες άντλησε υλικό.

- Σύστημα Cambridge

Εδώ οι βιβλιογραφικές παραπομπές γίνονται επίσης μέσα στο κυρίως κείμενο αλλά υπό **μορφή παραπομπής**, με το αριθμητικό σύστημα που υπάρχει στο word office 2003, στο πεδίο «Εισαγωγή» - «Υποσημείωση», ή, στο word office 2010, στο πεδίο «Αναφορές» - «Υποσημείωση», όποτε η αυτόματη αρίθμηση που προσφέρει παραπέμπει το βλέμμα του αναγνώστη στο τέλος της σελίδας. Εδώ η υποσημείωση (παραπομπή) έχει πλήρη τα στοιχεία του συγγράμματος (όπως δείχτηκε παραπάνω στη βιβλιογραφία, την αρθρογραφία κ.λπ.), συν τη σελίδα της πηγής (βιβλίου) από το οποίο πάρθηκε το υλικό. Σε περίπτωση που ο συντάκτης της πτυχιακής εργασίας θέλει να παραθέσει ένα απόσπασμα από το σύγγραμμα αυτό, οφείλει να το βάλει μέσα σε εισαγωγικά και να δώσει στο κείμενο χαρακτήρα *Italic* (πλάγια γραφή), ενώ στο τέλος των εισαγωγικών να κάνει την αριθμητική ένθεση που οδηγεί το μάτι του αναγνώστη στην παραπομπή στο τέλος της σελίδας. Μια τέτοια πρακτική υποχρεώνει τον συντάκτη της πτυχιακής εργασίας να παρουσιάζει στο τέλος της εργασίας του τη Συνοπτική Βιβλιογραφία με αλφαβητική σειρά, χωρίς όμως εδώ να υποχρεούται να αναφέρει τις σελίδες από τις οποίες άντλησε υλικό.

Με τη μέθοδο αναφορών Cambridge, το μέγεθος των κειμένων στις υποσημειώσεις (τις παραπομπές) πρέπει να είναι μικρότερο εκείνων στα κανονικά κείμενα, δηλαδή 10 pt, η στοίχιση τους να γίνεται αριστερά και το διάστιχό να είναι Μονό ώστε να διακρίνεται από αυτά του κυρίως κειμένου.

- Το σύστημα “σημειώσεις στο τέλος του κεφαλαίου”.

Το σύστημα αυτό επιβάλει στο συντάκτη της πτυχιακής εργασίας να αριθμεί (με τις σειρές που τις παραθέτει) μέσα στο κυρίως κείμενο τις όποιες πηγές του και να τις αναπτύσσει λεπτομερειακά στο τέλος κάθε κεφαλαίου. Αυτή μέθοδος δεν υποχρεώνει τον συντάκτη να παραθέτει Συνοπτική Βιβλιογραφία στο τέλος της πτυχιακής του εργασίας.